

03IMSKI SPORAZUMI, Koper 1977

Pomembno in hvalevredno je, da so se v Kopru odločili za objavo uradnih dokumentov - jugoslovanskih, italijanskih in skupnih - ki sestavljajo osimske sporazume oziroma se nanje neposredno nanašajo. Gre za obsežno dokumentacijo, ki poleg besedila sporazumov zajema preko 500 strani govorov, izjavi, ekspozicij, poročil, resolucij in ratifikacijskih listin. Ker so sporazume obravnavali in sprejemali v različnih predstavnih telesih obeh držav, se stvari marsikje ponavljajo, vendar se v knjigi, ki je pravzaprav zbornik dokumentov, temu očitno ni bilo mogoče izogniti.

Objava celotne dokumentacije je vendarle koristna, ker omogoča vpogled v zapletenost, zahtevnost in naravo teh pogajanj. Posebno poučen je vpogled v obravnavo in sprejemanje sporazumov na italijanski strani. Značilno je, da je dokumentacija italijanskih obravnav, posebno v senatu, kar dvakrat obsežnejša od jugoslovanskih. Tudi to kaže, kako so tam sprva zadržano in kritično, a kasneje bolj stvarno in preudarno pretresali sporazume in kako je senatska večina skrbno in utemeljeno zavrnila različne pomisleke poslanske manjšine in nekaterih tržaških krogov. Pri tem pa se kljub diplomatskemu jeziku niso mogli vselej izogniti nekaterim prenapetostim, npr. glede trgovinske in druge vloge Italije za evropski vzhod, in tudi z nekaterimi drugimi pogledi se ni mogoče vselej strinjati, zlasti glede "obojestranskega hegemonizma" obeh držav v preteklosti, o "tarih stališčih" naše države glede meja po drugi svetovni vojni ipd. Odveč so tudi predvidevanja o bodočnosti Jugoslavije, o času "po Titu" in domneve o posledicah proste carinske cone za slovensko ozemlje zaradi "dotoka neslovenske delovne sile", pri čemer je očitno mišljen dotok z drugih naših republik. Za celotno razpravo pa ti glasovi niso značilni, saj so naposled prevladala preudarnejša in konstruktivna stališča.

V slovenščino so poleg jugoslovanskih dokumentov prevedeni še vsi italijanski, medtem ko je skupno besedilo sporazumov tudi v francoskem izvirniku.

Pri osimskih sporazumih gre v bistvu za dvoje stvari in dve vrsti listin. Eno je pogodba o državni meji med obema državama, drugo pa je sporazum o gospodarskem sodelovanju med njima.

Državna pogodba, ki jo sestavlja devet členov, natanko določa potek meje na kopnem in morju (na Krasu, v Istri in Tržaškem zalivu) ter rešuje vprašanja državljanstva, premoženjskih razmer in socialnega zavarovanja ustreznega prebivalstva ter zaščite narodnih manjšin na obeh straneh meje. Eden izmed členov, ki govori o ekonomskem sodelovanju obeh strani, pa pogodbo izrecno povezuje s sporazumom v nedeljivo celoto, čeprav sta jo ratificirala dva zakonodajna, prvi o pogodbi in drugi o gospodarskem sporazumu.

V gospodarskem sporazumu velja posebej poudariti nadvse pomemben prvi člen, ki med Sežano in Opčinami določa prosto carinsko cono na obeh straneh meje. S prilogo vred, ki vsebuje kar 14 določil, je ta člen tako po obsegu kot vsebini pravzaprav samostojen sporazum.

Drugi in tretji člen govorita o skupnem preučevanju in reševanju preskrbe z vodo in hidroelektrično energijo, o preprečevanju onesnaževanja voda, o namakanju in drugih potrebah po vodi na Tržaškem in Goriškem s pomočjo vode z jugoslovanskega zaledja (Posočja in porečja Notranjske Reke). Četrty člen govori o možnostih zgraditve plovnega kanala preko Slovenije, to je povezave Jadranskega morja pri Trzinu s Podonavjem (Trzin - Gorica - Ljubljana itd.). Naslednji člen predvideva nove cestne povezave med Italijo in Jugoslavijo, nove mejne prehode ter izgradnjo dveh cestnih odsekov, ki naj olajšata promet na obmejnem Kambreškem (Kolovratu) ter povezavo Brd in Nove Gorice preko

italijanskega ouciulja. Prav tako pomembno je določilo 6. člena o trajnem sodelovanju med lukami severnega Jadrana in o preprečevaliju onesnaževanja Jadranskega morja pa tudi ustrezni členi, ki govorijo o industrijskem sodelovanju obeh strani, zlasti glede pridobivanja električne energije, nafte, naravnega plina, rud, lesa in celoluze. Odveč bi bilo govoriti o izredni pomembnosti in širokih perspektivah, ki jih imajo sporazumi za obe državi in še zlasti za Slovenijo ter deželo Furlanijo-Julijsko krajino in za razvoj njunih obmejnih pokrajin. Zato bodo sklenjeni sporazumi imeli raznovrstne geografske posledice.

Ker na tem mestu ni prostora, da bi o vsebini in obetajočih pokrajinskih posledicah osimskih sporazumov nadrobneje spregovorili, se poiudimo le še pri dveh, treh obrobni pripombah.

Glede na pomembnost in naravo vsebine je bilo prevajanje objavljenih dokumentov prav gotovo zahtevno, prav tako tudi zaradi diplomatskega jezika, v katerem je sestavljena večina listin. Da je natančno prevajanje povzročalo preglavice, sklepamo po sicer redkih mestih, ki so manj jasna in nas tu in tam puščajo malce v dvomih. Celotni vtis pa je vendarle zelo ugoden in kaže na skrbnost prevoda in ustreznih vsebinskih formulacij. Ob tem naj se omejimo le na nekaj geografskih pripomb.

V tekstu naletimo namreč (očitno v enakem pomenu?) enkrat na "mednarodne manjšine" (str. 14), drugič na "narodnostne manjšine" (str. 17), tretjič na narodne manjšine. Oznaka Timav za (Notranjsko) Reko je v italijanskih dokumentih deloma razumljiva (npr. str. 85), ne pa v jugoslovanskih. Temu spodrseljaju so očitno vsaj posredno botrovali naši hidrologi, ki od Bidovca (1956) dalje govorijo o Spodnji in Zgornji Timavi namesto o Timavu in Reki (Notranjski oziroma Brkinski). Namesto o bazenu Soče in Idrijce kaže govoriti kvečjemu o porečju Soče in Idrijce, pravzaprav pa le o Posočju, saj to vključuje tudi Idrijco. Posebej naj bi navajali le Notranjsko Reko, ki je zaradi zakraselosti tal povezana s Posočjem le rahlo in posredno. Nesmiselno pa je govoriti o "vodnih porečjih" (str. 165), saj drugih, razen vodnih, ni. Tudi Tankega rtiča ne kaže spreminjati v Drobni rt (str. 161) in tudi ne sosednjega zaliva enkrat v Sv. Jernej, drugič v Št. Jernej. Namesto o petroleju govorimo vselej o nafti, naftovodih, naftni industriji itd., kadar mislimo na surovo, nepredelano nafto. V knjigi ni doslednosti in zato tudi ne jasnosti zaradi različnega označevanja evropske gospodarske skupnosti - EGS, EGT, evropska skupnost, skupnost. Nesmiselno je govoriti o "gospodarsko-ekonomski okolici" (str. 255-256). V predvideni prosti carinski coni ne gre za prepustnost "zemlje", ki bi vplivala na onesnaženost "podtalnih voda" (str. 249), temveč za kameninsko propustnost kraških tal sploh in za kraške vode. Pri vodni poti Ren - Mena (str. 177) gre očitno za prekop Ren - Maina. Tudi navedbe o obsegu stare industrijske tržaške cone, ki naj bi imela 110 ha, je očitno napačna, saj je vsaj 10-krat večja.

Na sicer ličnih zemljevidih, ki prikazujejo celotni potek državne meje med Italijo in Jugoslavijo ter okvirni obseg proste carinske cone, pogrešamo ustrezno legendo. Na zemljevidu, ki prikazuje Sabotin, pa "indikativna trasa" ceste Brda-Solkan, o kateri dokumenti večkrat govorijo, sploh ni vrisana, na drugih kartah pa pogrešamo manjše popravke meje, do katerih je s pogodbo prišlo, npr. na Sabotinu in Kolovratu. Tudi oznaka "svobodna carinska cona Sežana", kakršna je na karti, ne ustreza tekstu oziroma uradnim dokumentom.

Ker bodo sporazumi čedalje bolj vplivali na gospodarske, družbene in druge razvojne spremembe obmejnih pokrajin, kaže osimske sporazume v Obzorniku geografsko še nadrobneje osvetliti. In ker so v veljavi že dve leti, kaže pregledati, kako se pri začetnem uresničevanju kažejo njihove prve pokrajinske posledice.

Darko Radinja